

GRAMÀTICA PRÀCTICA DEL CATALÀ

Ortografia: els sons i les lletres

Relació entre sons i lletres

Sons vocàlics

Sons consonàntics

Sons oclusius

Sons aproximants

Sons nasals

Sons laterals i vibrants

Sons fricatiu i africats

Relació entre lletres i sons

Agraïm els comentaris de Maria Rosa Lloret
per a l'elaboració d'aquest apèndix.

Relació entre sons i lletres*

Sons vocàlics

Per a la pronunciació dels sons vocàlics, cal fer la distinció entre els tòpics (amb accent) i els àtons (sense accent).

Vocals tòpics		
So	Lletra	Exemple
[a]	a	<i>llapis</i>
[ɛ]	e	<i>saber</i>
[e]	e	<i>paper</i>
[i]	i	<i>petit</i>
[ɔ]	o	<i>roca</i>
[o]	o	<i>senyor</i>
[u]	u	<i>perdut</i>

Vocals àtones		
So	Lletra	Exemple
[ə]	a e	<i>casa, arriba, tenia</i> <i>cases, arribes, tenies</i>
[i]	i	<i>ordinador</i>
[u]	o u	<i>canto</i> <i>unió</i>

Sons consonàntics

Sons oclusius

So	Lletra	Exemple	Observacions
[b]	b v	<i>boca</i> <i>vi</i>	No pronunciem la lletra <i>b</i> en les paraules que acaben en <i>-mb</i> : <i>tomb</i> .
[p]	p b	<i>capa, serp, plorar</i> <i>dissabte, àrab, verb</i> [final de paraula o síl·laba]	Després del so [m], tant a final de paraula com de síl·laba, no pronunciem la lletra <i>p</i> : <i>camp</i> , <i>compte</i> .
[d]	d	<i>dit</i>	No pronunciem la lletra <i>d</i> en les paraules que acaben en <i>-nd</i> i <i>-ld</i> : <i>profund</i> , <i>herald</i> .
[t]	t d	<i>tassa, pati, mentida, tres, net</i> <i>fred, tard</i> [final de paraula]	No pronunciem la lletra <i>t</i> en les paraules que acaben en <i>-nt</i> i <i>-lt</i> : <i>content</i> , <i>malalt</i> .
[g]	g gu	<i>gas, gol, gust</i> [davant de <i>a, o, u</i>] <i>guerra, guitarra</i> [davant de <i>e, i</i>]	No pronunciem la lletra <i>g</i> en les paraules que acaben en <i>-ng</i> : <i>sang</i> .
[k]	c qu q g	<i>encara, racó, cul</i> [davant de <i>a, o, u</i>]; <i>típic, basc</i> [final de paraula] <i>Miquel, qui</i> [davant de <i>e, i</i>] <i>quatre, quota</i> [davant de <i>ua, uo</i>] <i>mag, amarg</i> [final de paraula]	No pronunciem la lletra <i>c</i> en les paraules que acaben en <i>-nc</i> : <i>cinc</i> .

* Aquest apèndix presenta la relació entre els sons i les lletres per a la varietat de català oriental central. Per a altres dialectes, vegeu les obres de referència al final de l'apèndix.

■ Sons aproximants

So	Lletra	Exemple	Observacions
[β]	b v	<i>arribar, abril, obligar, herba, bisbe</i> <i>avi</i>	El so [β] es pronuncia de manera semblant al so [b] però sense la interrupció total del pas de l'aire.
[δ]	d	<i>cada, quadre, ordenar, esdevenir</i>	El so [δ] es pronuncia de manera semblant al so [d] però sense la interrupció total del pas de l'aire.
[ɣ]	g gu	<i>agafar, agradar, glaçó, desgastar</i> <i>orgue, esguerrar, guitarra</i>	El so [ɣ] es pronuncia de manera semblant al so [g] però sense la interrupció total del pas de l'aire.
[j]	i y	<i>iogurt, feia, aire</i> <i>York</i>	El so [j] es pronuncia de manera semblant al so [i] però més tancat.
[w]	u w	<i>nadiua, quatre, caure</i> <i>whisky, kiwi</i>	El so [w] es pronuncia de manera semblant al so [u] però més tancat.

■ Sons nasals

So	Lletra	Exemple
[m]	m	<i>mà, cama, enciam</i>
[n]	n	<i>núvol, quin, govern</i>
[ɲ]	ny	<i>pinya, any</i>
[ŋ]	ng nc	<i>fang, pàrquing</i> <i>banc, tinc</i>

■ Sons laterals i vibrants

So	Lletra	Exemple	Observacions
[l]	l l·l	<i>Lola, canal</i> <i>novel·la, col·legi</i>	
[ʎ]	ll	<i>Llorenç, cavall, allà</i>	
[r]	r	<i>paret</i> <i>braç, prim, dret</i>	
[r]	r rr	<i>ric, Ramon</i> [principi de paraula] <i>enrabiàt, col·lar</i> [després dels sons [n] i [l] a principi de síl·laba] <i>cigar, mar</i> [final de paraula] <i>torrada</i> [entre vocals]	En la majoria dels casos, no pronunciem la lletra -r a final de paraula aguda: <i>suar, gener, ahir, por</i> .

■ Sons fricatius i africats

So	Lletra	Exemple
[s]	s	sobre [principi de paraula] cansat, absurd [després de consonant] gos, fals [final de paraula]
	ss	massa, Rosselló [entre vocals]
	c	cent, cinema [davant de e, i]
	ç	calçat, cançó, forçut [davant de a, o, u] capaç, feliç [final de paraula]
	sc	piscina [entre vocals]
[z]	z	zero, zona [principi de paraula] esmorzar, onze [després de consonant]
	s	casa, crisi [entre vocals]
[ʃ]	x	xocolata [principi de paraula] marxar [després de consonant]
	ix	baixar, peixater [entre vocals] baix, peix [final de paraula]
[ʒ]	j	jaqueta, joc, juny [davant de a, o, u]
	g	geni, girafa [davant de e, i]
[ks]	x	oxigen, taxi
	cc	accident
	xc	excel·lent
[gz]	x	examen, èxit
[ts]	ts	potser, bolets
	ds	àcids, càlids
[dz]	tz	dotze, analitzar
[tʃ]	tx	despatxar, esquitx
	ig	maig, veig [final de paraula]
[dʒ]	tj	mitja, pitjor [davant de a, o, u]
	tg	imatge [davant de e, i]
	dj	adjunt
[f]	f	fer, francès, filòsof

Relació entre lletres i sons

L'alfabet català té 26 lletres, que poden representar els sons següents:*

Lletra	So	Exemple
a (a)	[a] [ə]	<i>llapis</i> <i>dia</i>
b (be o be alta)	[b] [β] [p] [∅]	<i>boca</i> <i>arribar, abril, obligar, herba, bisbe</i> <i>àrab, dissabte</i> <i>tomb</i>
c (ce)	[s] [k] [∅]	<i>cent, cinema</i> <i>encara, racó, cul, accident</i> <i>banc, tinc</i>
d (de)	[d] [ð] [t] [∅]	<i>dit</i> <i>cada, quadre, ordenar, esdevenir</i> <i>fred, tard</i> <i>rotund, herald</i>
e (e)	[ɛ] [e] [ə]	<i>saber</i> <i>paper</i> <i>cases, arribes, tenies</i>
f (efa)	[f]	<i>fer, francès, filòsof</i>
g (ge)	[g] [ɣ] [ʒ] [k] [∅]	<i>gas, gol, gust</i> <i>agafar, agradar, orgue, esguerrar</i> <i>girafa, geni</i> <i>amarg</i> <i>sang</i>
h (hac)	[∅] [h]	<i>Holanda</i> <i>Hollywood</i> [en paraules d'origen estranger]
i (i)	[i] [j]	<i>petit, savi</i> <i>iogurt, feia, aire</i>
j (jota)	[ʒ]	<i>jaqueta, joc, juny</i>
k (ca)	[k]	<i>vodka</i>
l (ela)	[l]	<i>Lola, canal</i>

* [∅] indica que la lletra no es pronuncia.

Lletra	So	Exemple
m (ema)	[m]	m à, cama , enciam
n (ena)	[n] [ɲ]	n úvol, quin , govern f ang
o (o)	[ɔ] [o] [u]	r oca senyor c anto
p (pe)	[p] [∅]	capa , serp , plorar camp , compte
q (cu)	[k]	q uatre, q uota
r (erra)	[r] [r] [∅]	p aret, braç , ric , enrabi at, colrar , amor suar , ahir
s (essa)	[s] [z]	s obre, cansat , gos ca sa, crisi
t (te)	[t] [∅]	t assa, pati , mentida , tres , net content , malalt
u (u)	[u] [w]	m ulta nadiua , quatre , caure
v (ve o ve baixa)	[b] [β]	v i av i
w (ve doble)	[w]	w estern, kiwi
x (ics)	[ʃ] [ks] [gz]	x ocolata, marx ar ox igen, taxi ex amen, èx it
y (i grega)	[i] [j]	w hisky Y ork
z (zeta)	[z]	z ero, esmorzar

Hi ha combinacions de dues lletres que es pronuncien de la manera següent:

Lletres	So	Exemples
gu	[g] [ɣ]	gu erra, gu itarra pi gu es, be gu i
ix	[ʃ]	baix ar, baix
ig	[tʃ]	ma ig , ve ig
ll	[ʎ]	Llorenç , cav all , allà
ny	[ɲ]	pi ny a, any
qu	[k]	Mi qu el, qui
rr	[r]	to rr ada
ss	[s]	ma ss a, Ro ss elló
tg	[dʒ]	ima tg e
tj	[dʒ]	mi tj a, mi tj ó
dj	[dʒ]	ad jectiu , ad ju nt
tx	[tʃ]	Tx ad, du tx ar-se
ts	[ts]	po ts er, bo lets
tz	[dz]	at z ar, Llà tz er

La ce trencada (ç) es pronuncia [s] (**cançó**, **feliç**, **Llorenç**) i la ela geminada (l·l) es pronuncia [l] (**novel·la**, **col·legi**).

Bibliografia

Material multimèdia (amb material audiovisual dels sons del català)

SOLÀ, Joan; CARRERA, Josefina; PONS, Clàudia. *Els sons del català* [en línia].
<<http://www.ub.edu/sonscatala>>.

Manuais de pronunciació

BADIA, Dolors; COMELLAS, Salvador. *Exercicis de pronunciació del català*. Vic: Eumo Editorial, 1983.

BAU, Montserrat. *Curs de pronunciació: exercicis de correcció fonètica*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.

CASTELLANOS, Josep Anton. *Manual de pronunciació: criteris i exercicis d'elocució*. Vic: Eumo Editorial, 2004.

Diccionaris de pronunciació

BRUGUERA, Jordi. *Diccionari ortogràfic i de pronúncia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2004.

RICO, Albert. *Diccionari de pronunciació en català*. Barcelona: Edicions 62, 2000.

Obres de referència (amb informació dialectal)

BONET, Eulàlia; LLORET, Maria-Rosa. *Fonologia catalana*. Barcelona: Ariel, 1998.

LLORET, Maria-Rosa. *La fonologia del català*. Barcelona: Grup Promotor Santillana, 2011.

PRIETO, Pilar. *Fonètica i fonologia: els sons del català*. Barcelona: Editorial UOC, 2004.

RECASENS, Daniel. *Fonètica descriptiva del català: assaig de caracterització de la pronúncia del vocalisme i consonantisme del català al segle xx*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1996.